מאזנים
עיין ערך הנצחה

עיין ערך הנצחה

מיסחור השכול, הוזלת ערכי האבל וההנצחה, אנונימיות וכוללניות. אלה רק קומץ מהטענות הקשות המופנות על ידי מספר משפחות שכולות כלפי תפיסות ושיקולים המעצבים אתרי הנצחה לחללי צה"ל ברחבי הארץ. שלושה סיפורים על מחאה

לילך רון

● "תפיסת טרמם למטורות זרות והנצחת המלחמה במקום העלאת הכאב"
(גילי מייזלר, אח שכול, על אתר השריון בלטרון).

שנים ארוכות נמנע גילי מייזלר (37) מלפקוד את אתר ההנצחה של השריון בלטרון, אתר אשר על קיר השמות המצוי בו, חקוק גם שמו של אחיו, גיורא מייזלר ז"ל. הוא הסתפק בטקסי זיכרון שנערכו בשבט הצופים בירושלים, בו הדריך אחיו, ולא חש בצורך להזדהות עם זכרו דווקא באתר החיל. אבל ביום חורף אחד, לפני כמה שנים, בעת שנסע לבית הוריו שבירושלים, מצא את עצמו לראשונה יורד מהכביש הראשי ויורד ממחלף לטרון אל הדרך המובילה לאתר השריון.

כבר בכניסה הוא התחיל לתפוס שהוא הולך לקבל כאן שוק רציני. לימים יתברר שהשוק הזה היה טריגר שתורגם ונוצל על־ידו כמנוף ליצירתו בתעשוכת מחאה שהציג בת"א. בשבועות אלה מוצגים ב"גלריה לעיצוב אסכולה" בת"א פריטים מעבורתו המקורית, כחלק מתערוכה קבוצתית "עיצוב וזיכרון". 'פירוש לטרון' לערך 'הנצחה', עובר, לדעת מייזלר, על־פי קודים אחרים לגמרי מאלה שהסתובבו במילונים ובאינדקסים שהכיר עד כה.

כמעט כל פסיעה שלו על אדמת אתר לטרון הציחה לקומם אותו ולהתסיס אצלו את מיצי המעיים. מייזלר: "השלט המתנוסס בשער האתר מכריז על מחיר הכניסה ומיד אתה יודע שבכל הקשור למחירים, אין מה לדאוג לאתר הזה. הם לא מתבלבלים לדגע. הקופאית החייכנית שיושבת בכניסה מבקשת בנימוס רמי כניסה לאתר. אז זה היה שמונה שקלים, היום זה כבר שמונה־עשר, ח"י שקלים. ואם אתה ממשפחה שכולה, ואתה גם מסוגל להוכיח זאת, זכית בכניסה חינם".

משנכנס לתוך האתר קידמו את פניו שורות סדורות של טנקים ומשוריינים. מייזלר: "תערוכת כלי חיל השריון לדורותיו, נותנת תחושה של שיר הלל למלחמה ולעוצמת הפלדה. זה לא מתאים. אחי נהרג על ידי טנקים כאלה או אחרים, אבל זה רק הסיפתח. כשאתה נכנס קצת פנימה לאתר, אתה מגלה את המקום אליו מתנקזים רוב התיירים וגם בני ארצנו. זו חנות שבה מוכרים כל מיני מזכרות: טי־שרטים, מחזיקי מפתחות, הגורות, כוסות בירה, וצלחות וספלי מחרסינה שעליהם מוטבעים סמלי חטיבות השריון וסיסמאות החיל. היה שם גם שלט ובו כתוב: 'מבצ' על כל קניית דגם טנק מרכבה – תיק חינם! וגם מקלחים וטנקי־צעצוע שמשמיעים קולות נפץ כשהיורים 'אש ירידותית' זה על זה. שאלתי את המוכרת בחנות מה דעתה שהם ימכרו ספלים שעליהם מודפסות תמונות החללים. היא אמרה: זה רעיון מצוין, אבל אני חוששת שזה יהיה קצת יקר מדי. אמרתי לה שטויות, כמה זה כבר יעלה? והיא אמרה שמוכר שקל בערך לכוס. אמרתי לה: נו, שמונים שקל זה לא נורא, אני בטוח שכל משפחה תשמח לשתות את הקפה של הבוקר עם תמונת החלל שלה', והיא ענתה לי בשיא הרצינות, מבלי להבין את הציניות שבהצעה, שהיא תנסה לגלגל את הרעיון".

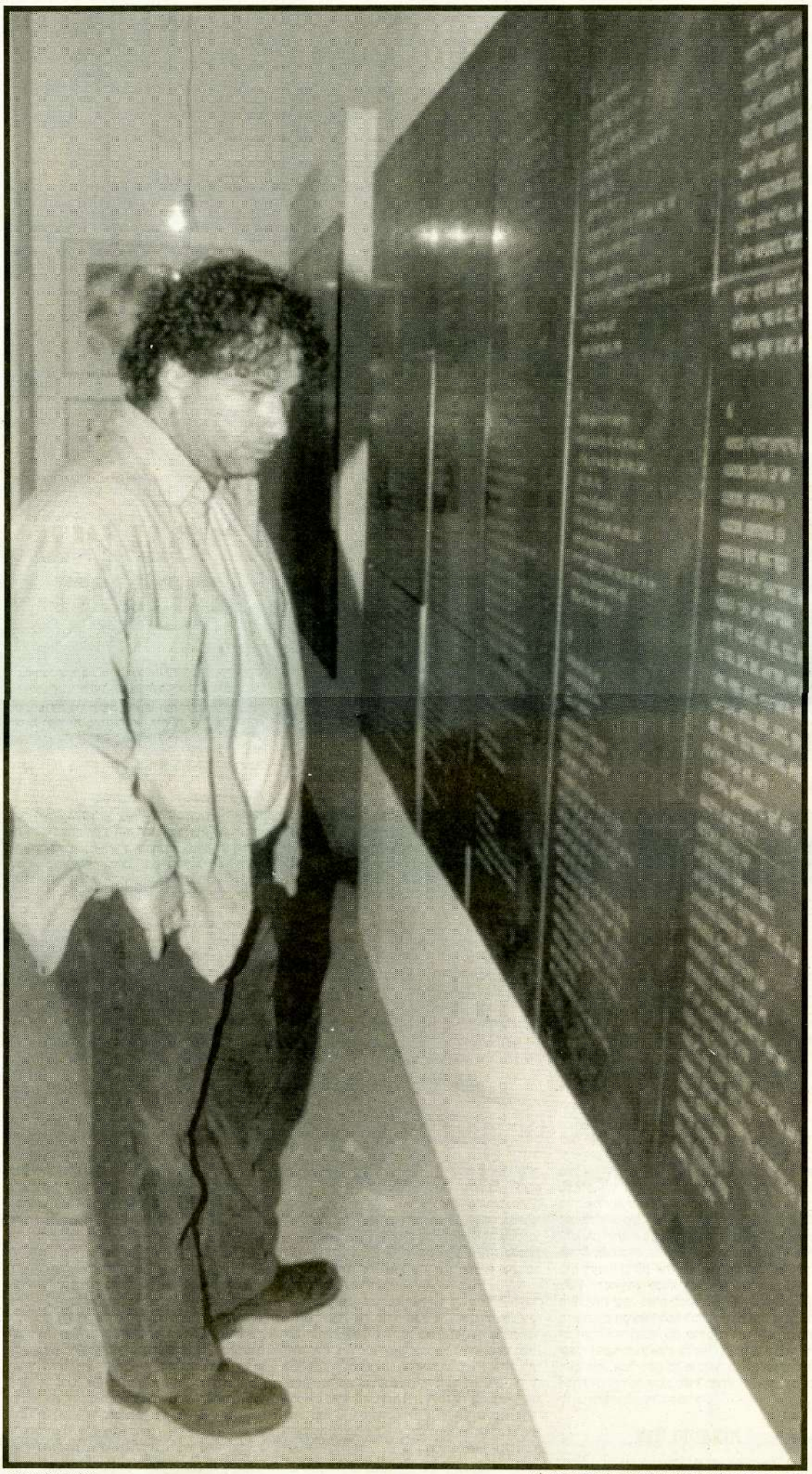

נמנע מכניסה לאתר במשך תקופה ארוכה. מייזלר

צילומים: זאב שטרן

"בביקור הראשון שלי", אומר מייזלר, "בקצה קיר השמות עמד מיתקן מכירת משקאות על מטבעות. זה היה מראה גרוטסקי ביותר. וחוץ מזה, נודע לי שאפשר להשכיר את האמפיתיאטרון שבאתר לאירועים פרטיים של בתי ספר וועדי עובדים, בהם נערכות הופעות של להקות למיניהן".

על קיר השמות הארוך והכמעט אינסופי, בו חקוקים שמות חללי החיל שנפלו בכל מלחמות ישראל, טבוע גם שמו של אחיו הבכור והיחיד של גילי, גיורא. גיורא מייזלר נפל במלחמת יום כיפור בסיני. במשך שנתיים נחשב כנערך. אמרו עליו בזמנו שנחשב לנערך הכי מפורסם של מלחמת יום כיפור. אפילו א.ב. יהושע ביסס את דמות הנערך בספרו

עיין ערך הנצחה

"המאהב" שכתב באותה תקופה על דמותו של גיורא מייזלר. שנתיים חיה המשפחה בטלטלת רגשות מוח־לטת שנעה בין תקוה ליאוש ובתוך מערבולת של ראיות ועדויות סותרות. אי הידיעה היה דבר נורא. ביוני 75', כששהו בקנדה בשנת שבתון של האב, הת־בשרו על ידי הקונסול הכללי של ושינגטון על כך שגופתו של גיורא זוהתה ותוחזר בהסכם החזרת גו־פות עם המצרים.

גילי מייזלר: "בסופו של דבר, למשפחה יש היום קבר ללכת אליו. יש עדיין כמה משפחות שאפילו את זה אין להן. הקיר הזה הוא סימוליצה לקבר, הוא מתפקד כקבר גם לאלה שהתמזל מזלם ואין להם שכול במשפחה ודרכו הם יכולים להשתתף בכאב. אני אוהב אותו ואת הכאב שבו ואני לא יכול לתפוס מה הקשר בינו לבין יתר האטרקציות שבמ־קום. איך אפשר להתייחד כאן? איפה אפשר פה להיות עצוב, להתאבל ולהזדהות בשקט ובאופן אי־שי? אם זה היה תלוי בי, הייתי שם איזוליר־בנד על השם של אחי ולא הייתי מוריד אותו עד שהם היו מפרידים את קיר השמות מהאתר הזה על כל שלל הפעילויות שבו. אני הכרתי את גיורא ואני יודע שהוא לא היה מוכן שיתפטר טרמפ על המוות שלו בשביל כל מיני מטרות שלא קשורות לעניין".

מסלול האטרקציות, כפי שמכנה אותו מייזלר, לא מסתכם בדברים שנס־קרו עד כאן. בחדר ההקרנה מוצג סרט על חיל השריון, שלדעת מייזלר מא־דיר ומפאר את הישגי החיל וכלי הנשק שלו ומהווה קריאת גיוס לחיל.

בביתן אחר הזה בתערוכת קריקטורות־ענק שלטענתו מעטות כמותן מגיעות להיש־גים כה מיליטנטיים, גזעניים ושוביניסטיים במסרים ובמיצגים שלהן. ביציאה מ'מוזיאון השריון' המציג את מורשת החיל באמצעות תצלומים ובובות תלת־מימדיות, הוצב אקווריום זכוכית מלא בשט־רות כסף ירוקים, סגולים, חומים. בביתן נוסף הוצגה תערוכה של בולי טנקים וסמלי השריון. מייזלר: "לא אכפת לי שיעשו תערוכה של טנקים ושיעשו תערו־כה של בולים של טנקים ושיעשו מה שהם רוצים, אבל מה הקשר? אצלם זה הכל עסקת חבילה אחת, קומבינה. שבתנות הספרים ימכרו את רז"ח אגרנט במקום למכור ספרים של גנרלים ואז אולי זה ישרת משהו. שיקחו את הקיר הכואב והמצמרר הזה וישימו אותו על גבעה אחרת. נכון לעכשיו, כל עוד הם לא עושים את זה, הם פשוט מנציחים את המלחמה במ־קום להעלות את הכאב".

אחרי ביקורו הראשון באתר, החליט מייזלר שהוא מוכרח לעשות משהו עם המטען הכבד מאוד הזה של הזעם שהתפך בביטנו. אחרי ימים ולילות של התח־בטויות, הוא החל לעבור על תערוכה משלו, המוחה כנגד אופן ההנצחה המעוות והאבסורדי לדעתו של חיל השריון בלטרון. מייזלר, בעל תואר ראשון בקו־לנוע וספרות וסטודנט לתואר שני בחוג לספרות עברית באוניברסיטת ת"א, החליט לנצל את מיומנו־תו בטכניקת דפוס רשת ותחריט אותה רכש בסדנת הדפס בירושלים. הוא הדפיס על לוחות פליז מווה־בים וגדולים את מפתח הערכים, האינדקס, של ספר הנקרא: 'האינדקס של השכול והאובדן בחברה הישראלית', מילה במילה, כולל הפניות למספרי עמודים. בכך שיקף את תפישתו לגבי קיר השמות ולגבי מונחי האבל, הזיכרון, הש־כול וההנצחה. את לוח הערכים הזה הוא הציב כקונטרסט מול עבודה שניה שהיא ויטרי־נה, שלתוכה הכניס פריטים ומוצרים שונים שקנה בחנות שבאתר. לצד המזכרות, היין וראש־הדשא שקנה שם, הוא הניח מטליות לשימון נשק הנ־מכרות שם וגם סטיקרים התלויים בחנות בלטרון שעליהם ציור של תת־מקלע עוזי שלידו מתנוסס הסלוגן: UZI DOES IT.

מלבד שתי העבודות האלה, הציג מייזלר, בעבו־דה שלישית, את מדיה הכלים המשפחתי שבתוכו שם צלחות וספלים שקנה באתר ובנוסף צלחת וכד חלב עליהם הדפיס את דיוקנו של גיורא, אחיו המת. בכך הנציח את הצעתו מרחיקת הלכת למוכרת. לת־ערוכה שלו קרא: "הנטייה להיתפס לפרטים". מייז־לר: "יש בשם הזה משום התנצלות על כך שאולי אני הוא ה'פסיכי' בסיפור. אולי זה רק אני שקטנוני וש־רואה את הדברים באור כזה. בהתחלה קראתי לתע־רוכה: "אובד מדינה", כי הרגשתי שזוהי ההגדרה המתאימה ביותר למעמדו של גיורא מייזלר כיום, אבל בסוף החלטתי לקחת הכל עלי. הרי לפי מפעיליי האתר אני הפרובוקטיבי והמשוגע".

"מתחייבת כאן עריכת חשבון נוקבת אודות הט־ריוויייליזציה של השכול", הוא ממשיך. "יש כאן הפ־חתה בכבודו ובערכו של האבל והעלאתם כקורבן על מזבח פולחן ה'מסחרה'. אני גם תוהה בדבר מקומו של החינוך למיליטנטיות בעידן של שלום. מן הסתם עולה כאן השאלה: למה שלא ינצלו את המקום הזה ללימוד ערכי שלום במקום שיעבירו בו מורשות קרב ואומנויות לחימה? גם המימד של הפגיעה האישית הנובעת מהמפגש האינטנסיבי הזה של בן המשפחה השכולה עם כלי הפלצות שהרגו את יקירו, מעורר צמרמורות וכך נראה לי שהייתי מרגיש גם כמבקר שאינו ממשפחה שכולה. טנקים ומטליות לשימון נשק במקום שמיועד לשמש אתר הנצחה וזיכרון לח־ללי השריון, זה כמו לפתוח חנות לאביזרי רכב ולמ־כור בה לוחיות רכב וסמלים של וולבו וסובארו ב'יד לנקטפים', האתר שאמור לקום לוזכר הרוגי תאונות הדרכים ביער בן שמן.

"אני מצפה לאיזשהו דיון מעמיק בנושא שיעלה בפורומים המתאימים. נראה לי שמי שמחליט מי יהיו האנשים שיעמדו בראש אתר שכזה, צריך לש־נות אולי גישה. מי אמר שכל תת־אלוף שפורש מצה"ל, מיד צריך לסדר לו איזו מנכ"לות של אתר כזה? אולי אנשי צבא הם לא בדיוק האנשים שצרי־כים לנהל מקום בעל רגישות כל־כך גבוהה? אולי אין להם הכשרה בכלל לחתמודד עם דברים גדולים כאלה כמו הנצחה וזיכרון ואבלות? אולי בכלל צרי־כים לעמוד בראש אתר כזה פסיכולוגים שהוכשרו לסוג התמודדות שכזה? אני טוען שכל המקום הזה והפעילות שבו, באים להדחיק את ההתמודדות הא־מיתית עם השאלה: למה לכל הרוחות היה צריך את המלחמה הזו ועבור מה שולם המחיר. האמת היא שאני אופטימי ומאמין שבסוף הרגישות תגבור על האטימות, אבל לשם כך מוכרחה להיות התעוררות חברתית. זה דבר חשוב מאין כמותו וזה חורה וכואב לי. כי גיורא לא היה רק חייל".

צרת התימצות

"איך אפשר להזדהות 'באופן כללי' וללא חיבור פנים פרטיות לשמות?"

(פרופסור אסא כשר, אב שכול, על המרכז הלאומי למערכות ישראל, הר איתן).

לדעת פרופסור אסא כשר, מחבר הקוד האתי של מייז־לר על לטרון הופכת להיות פחות ופחות רלוונטית. למייזלר, שהיה תלמידו באוניברסיטה, הוא מבטיח שעם תום תהליכי הבנייה המתבצעים עתה באתר, אפילו הוא ישמח לגלות שהבסיס לטענותיו הוא כבר פאסה.

כשר, פרופסור לפילוסופיה כללית באוניברסי־טת ת"א, שכל את בנו, יהורז, שהיה גם הוא שריונר. מאז, הוא אומר, החיים הפכו למשהו אחר לגמרי, לניסיון יומיומי למצוא פינות של חיים בתוך הכאב. כשר החליט להתמודד עם השכול ע"י עשייה אינט־נסיבית למען זכרו של יהורז. הוא אינו מוכן להיפרד מבנו ולשים אותו במגירה שממנה הוא יוצא רק בימי זיכרון. מבחינתו הוא איתו יומיום, שעה־שעה והוא מקדיש לו כפי שהוא מקדיש לילדיו החיים. כשר ני־רתם בכל רמ"ח אבריו להנצחה ואך טבעי הוא שהק־שר אל השריון הוביל אותו להיות שותף פעיל לדיונים על הקונספציה וכיווני ההנצחה באתר לט־רון. כשר: "דווקא באתר לטרון יש היום רגישות גבוהה מאוד להנצחה וכבוד רב לנופלים. אין סכנה של השתלטות מגמה המצדדת ב'לשים את ההנצחה בצד' ולא נעשה שם שימוש ציני. זה ממש לא אתר מיליטריסטי שחושב שהמלחמה היא מכשיר יומיומי לגיטימי להשתמש בו. המלחמה מוצגת בו כרע הכר־חי שנכפה מבחוץ והמוות מוצג כאסון נורא שהכל נעשה כדי למנוע אותו. נכון שיש גם הרבה טיפוח של מורשת קרב אבל אני חושב שזהו דבר חשוב שאי־נו מנותק מהקונטקסט והמציאות. מעבר לכך, יש חשיבות לגורם ההזדהות החיילי ולדעתי כל ניסיון להציג את הקונספציה של אתרי ההנצחה ככזו החזר־טת על דגלה את הגלוריפיקציה של המלחמה, הוא מיופייף ולא רציני. מאוד אוהבים אצלנו לשבור ולנ־פץ מיתוסים ואני לא חושב שצריך לנפץ בשביל הניפוץ. המשפחות השכולות מאוד שותפות בעניין ובין ראשי עמותת השריון יש הודים ואחים שכולים. וגם העניין של יצירת אווירה וקידום מטרות של שלום במקום תופס עכשיו חשיבות גדולה בלטרון. היום נבנה באתר מרכז צפרות שכבר התחיל לפעול. זה יהיה מקום כינוס בו יוכלו ללמוד על ציפורים ול־חזות בנדירתן. ומה יותר קשור לנורמליזציה ושלום מציפורים? מה שייחודי עוד בלטרון הוא שיש שם עמדת מחשב שמאפשרת להוציא אינפורמציה על כל אחד מהחללים של השריון בתרפים. המשפחות הן אלה שכתבו או שרגזו לטקסטים. זו תפיסה שמכ־בדת את המקום של האינדיבידואל, של האבל הפר־טי, של הקרבה וההזדהות עם פנים ועם אישיות פרטית ואני מאוד אוהב את זה".

את פרופ' כשר מרגיז אתר אחר, בו לדעתו לא בדיוק מדגישים את ההיבט האישי של הנופלים. לאתר זה קוראים הר איתן והוא מצוי עדיין בתהליכי הקמה ובדיונים סוערים. הר איתן מוגדר כמרכז הלאומי למערכות ישראל והוא פרוייקט ממלכתי, שנכון להיום מועדכת עלותו בעשרות מיליוני דול־רים שיגיעו ממימון ממשלתי ותרומות. על הקמת הפרוייקט הוחלט כבר לפני 15 שנים, בממשלתו של מנחם בגין, אבל עד היום התעכבו כל הממשלות

הצעתי למוכרת ספל. מייזלר

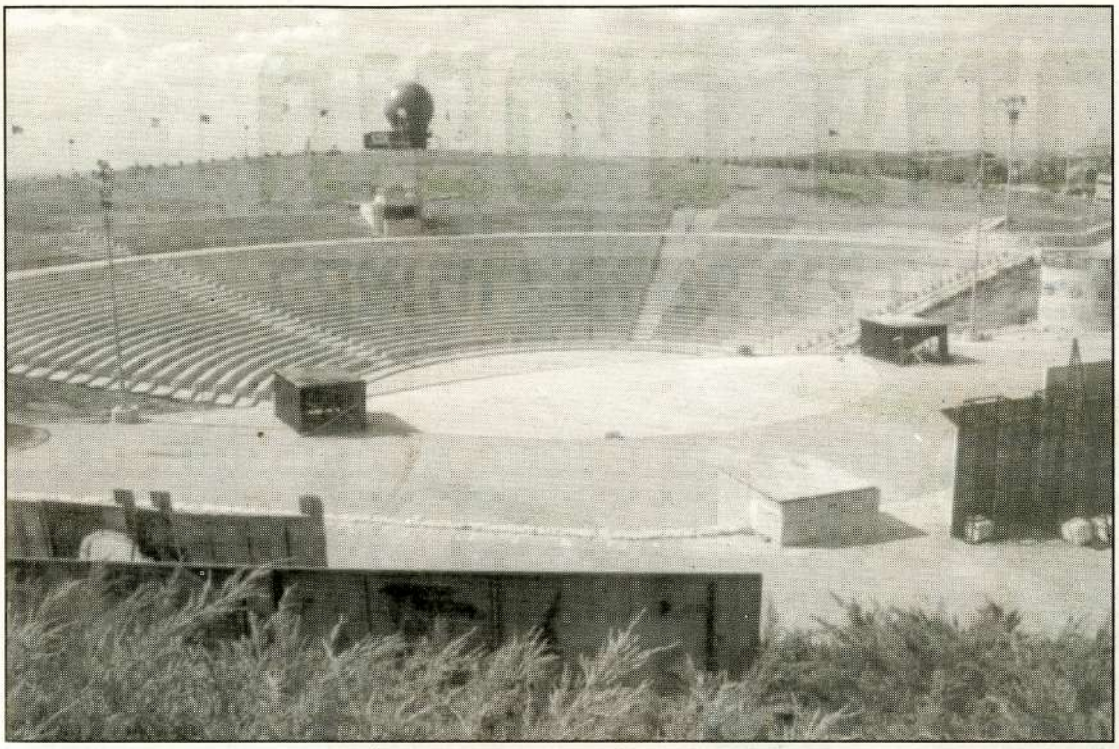

מופעים וארועים. האמפי

עיין ערך הנצחה

מלתת אור ירוק לתחילת הבנייה בשטח, בעיקר בשל המאבקים על תקציבי הענק שיועדו לפרוייקט. לא־חרונה החליטה הממשלה על קיום הפרוייקט לאחר שבעבר הוחלט על ביטולו והצעת החוק עברה בוע־דת חוץ וביטחון של הכנסת בקריאה טרומית. ב־30 ביוני תונח אבן הפינה להר איתן, כחלק ממה שמכו־נה "האירוע המרכזי של שר הביטחון" ובהמשך, כל השאר.

בשטח של 4,600 דונם, מערבית לירושלים, אמור להיבנות אתר שיכלול אנדרטת הנצחה מרכזית שע־ליה יהיו חקוקים 20,000 שמות של כל הנופלים במ־ערכות ישראל, מתקופת המחתרות שלפני קום המדינה ועד היום. בנוסף, על פי התוכנית, יבנה באתר מוזיאון שיתעד את כל המלחמות ויוקמו מכון מחקר וקרית חינוך.

כשר, שנקרא לייעץ ולהשתתף באחדים מהדיו־נים על הקונספציה, לא מאושר מהכיוון אליו מוש־כת הנהלת עמותת הר איתן. כשר: "הפרופורציות והמינון באתר, בין הנצחה למורשת קרב ולכל מה שאינו הנצחה, לא נכונים בעיניי. לפי התכנון והקו של הנהלת העמותה, יהיה פחות מדי מקום להנצחה. הויכוח שלי איתם הוא בעיקר על התפישה שאינה מותירה די מקום להזדהות עם הנופלים הפרטיים".

כשר מדבר על שיוך בין פנים לשמות. די לאנוני־מיות ולכוללנות. הוא יוצא מנקודת הנחה שהאתר הזה צריך לשרת את הדורות הבאים, שלהשקפתו ול־תקוותו יחיו פחות על הרבם ויבורכו בשנים בהן פחות חללים יקברו בארץ הזאת. הדורות הללו כבר לא יכירו את השמות החקוקים באבן, שהיום עריין כמעט לכל אחד מהם משתייכים משפחה, חברים או מכרים. כשר: "היום קוראים את השמות עם זכרונות ואסוציאציות והקיר הוא רק מין סמל. אבל צריך לשאול מה יקרה בעוד עשרות בשנים כשלרוב האנ־שים קיר השמות יראה כמו סתם ספר טלפונים. אז אפילו שיש מחשב שניתן ללחוץ עליו ולהגיע לכל שם, איזה ילד יעשה את זה? לקחו אותו בחום, בכיתה ו', לטיול לירושלים ובדרך הביאו אותו להר איתן וגררו אותו לעמק העמודים, ואמרו לו להיות בשקט, אז הוא בשקט. זה שום דבר, זה לא הנצחה בעיניי. במקום זה, צריך לעצב מסלול חינוכי שיעביר כל אחד דרך אדם אחד מסויים. ליצור היכרות אישית של אנשים וילדים עם נופלים פרטיים, שדרכה תיב־נה הזדהות. אדם אחד לא יכול לזכור את כולם, אז כל אחד יזכור אדם אחד. אפשר לגרום לזה שכל אחד שנפל – עשרה אנשים יתמחו בו ובתולדות חייו. לכל נופל יש סיפור, פרצוף, מקום שהיה בו ילד ומ־קום בו היה חייל ונפל. אלה היו אנשים קונקרטיים עם חלומות כמו שלנו ואהבות ורצונות כמו שלנו שנהרגו, והכל נגמר פתאום. זה משהו חי, משהו שנו־גע בעניין ולא חולף על פניו. לא קשה לארגן את זה אבל צריך לעצב הכל אחרת בשביל זה.

"החיצים הגדולים של מורשת הקרב זה מימד אחד של העניין", אומר פרופ' כשר, "אבל הוא לא יכול להיות היחיד והעיקרי. התפישה, לצערי, בדרך כלל היא לדבר במושגים כלליים: 'הנפילה', 'החללים'. מי יכול לתפוש ולהזדהות כשמדובר במר־שגים גדולים, מרוחקים, אבסטרקטיים וכוללים? אנחנו רואים את אותו הדבר לגבי תופעות אחרות. השואה, למשל, מה עובר על ילד ששומע 'השואה'? זה בשבילו דבר מפחיד, נורא, קשה, שיש יום אחד שמדברים עליו בכיתה ללא הפסק. אבל מה זה עושה לו בחייו? אלה מילים ערטילאיות שמשמשות כל מיני קרדומים אידיאולוגיים לחפור לפה ולשם. מושג או תופעה, שחושבים עליהם בצורה מופשטת, לא עושים שום דבר אמיתי. אבל אם נפרק אותו לגור־מים של אדם פרטי שעבר אירועים זוועתיים, ועוד אדם פרטי שאנחנו יודעים עליו שניים־שלושה דב־רים, אז נוכל להתחבר לפחות ולהזדהות. כך גם בע־ניין חללי המלחמות.

"צריך להילחם בסכנה הזאת, שבסוף מסתכלים על הדברים מרחוק ובצורה תמציתית ואז נשאר איזה קשקוש, איזה משפט אחד כללי של השורה התחתו־נה, כמו: 'לחמנו נגד היוונים, חנוכיה, פילים'. נשא־רים כמה צימוקים, והאנשים האמיתיים שנלחמו ונהרגו – בכלל לא בתמונה. בר כוכבא לא היה לבר. היו עוד המוני אנשים פרטיים שנלחמו ונהרגו וכל אחד מהם היה עולם ומלואו. ועליהם אנחנו לא יוד־עים דבר. גם מלחמת לבנון כבר הפכה לסיפור עם משפט אחד: '40 קילומטר, מלחמה שנוריה במחלו־קת, נכנסנו, יצאנו, סברה ושתילה'. יש איזו נטייה כזאת, כשמתרחקים, לתמצת. ולמרבה הצער התימ־צות לא כולל את הנופלים. וזה המסר שיש לי לומר על הר איתן. הם משאירים את זה ברמה ערטילאית בשעה שאני חושב שצריך לתת על זה דגש אישי חזק. אני רוצה לא להפסיק אף רגע לחשוב על האנ־שים היחידים האלה, אחד אחד".

אז איך אתה מציע לפתור את הבעיות שאתה מעלה כאן?

"אני מציע והצעתי הצעות רבות ושונות במסגרת הדיונים על אתר הר איתן, המדברות על דרכים לי־צירת הזדהות אישית עם החללים. אלא שלצערי, הצוות המנהל את הקמת האתר־הנחלת העמותה, אינם די שותפים לדעותיי בנושא הזה ומוליכים לכיוון אחר. הם מסתכלים על אתרים קיימים, בוח־נים את התפישה שבבסיסם ואחת מהתשובות שלהם היא: 'ככה הדור שלנו מנציח'. אבל זה מפעל ממלכ־תי שצריך לעמוד על כנו אולי מאות בשנים. אתה

פרופ' אסא כשר: "גם מלחמת לבנון כבר הפכה לסיפור עם משפט אחד: '40 קילומטר, מלחמה שנוייה במחלוקת, נכנסנו, יצאנו, סברה ושתילה'. יש איזו נטייה כזאת, כשמתרחקים, לתמצת. ולמרבה הצער התימצות לא כולל את הנופלים"

GERRY ספות ב-3 גדלים, כורסאות זהדום.
תוספת של כורסא מיוחדת ליצירת ספה פנתית.
בעזר, אלקנטרה או בד. ניתן להסרה מכל חלקי
הספה המחירים ל-6 תשלומים שוזים כולל מע"מ

	בד	אלקנטרה
כורסא	5161 ש"ח	7573 ש"ח
ספה 180 ס"מ	6550 ש"ח	10329 ש"ח
ספה 200 ס"מ	6953 ש"ח	10989 ש"ח
ספה 220 ס"מ	7524 ש"ח	11814 ש"ח
הדום	2150 ש"ח	3400 ש"ח

טולמנס

הרצליה פיתוח, המנופים 3, 09-9562218; מפרץ חיפה, קורנס 5, 04-8413729; ירושלים, פייר קנין 33 תלפיות, 02-6733011; כתובתנו באינטרנט: WWW.tollmans.co.il

עיין ערך הנצחה

לא צריך לשאול את עצמך איך תטביע את החותם שלך אלא לשאול איך ישתמשו בזה, מה המטרה, איך היית רוצה שיתייחסו לזה הילדים במאתיים השנים הבאות. ואם לא שואלים את השאלה, גם לא נותנים עליה את התשובה הנכונה. לשנות מקיר שמות לעמודי שמות זה לא שינוי אמיתי ולהסתכל סביב בכל מקום שכבר עשו את זה ולעשות אותו הדבר רק בצורה יותר מפוארת, בעיניי זה פיחות קיצוני במעמד של ההנצחה".

ססגוני ורעשני

"השתלטות בוטה של שיקולים עסקיים וממשניים אמריקאיים"

(פרופסור דן ירון, אב שבול, על מפעלת מקרונלד'ס בממוך לאתר ההנצחה בצומת גולני).

על הפרוייקט יש גם מי שחושב במונחים של 'פיל לבן' שמושקעים בו סכומי כסף גדולים ללא כל פרופורציה. כזה הוא פרופסור דן ירון, גם הוא אב שכול. לטענת ירון, פרופסור לכלכלה חקלאית בפקולטה לחקלאות ברחובות, אם היו מקצים כספים ממשלתיים לאתרי הנצחה קיימים של החיילות השונים המפוזרים במקומות שונים ברחבי הארץ, במקום לייצור אתר ענק מרכזי אחד, היו פני הדברים נראים אחרת לגמרי. וכשהוא מדבר על משהו שהיה יכול, אולי, להיראות אחרת לו רק היה ניתן לו סיוע ממשלתי וסטטוס ממלכתי, הוא מתכוון, בעצם, לנעשה בסמוך לאתר ההנצחה בצומת גולני.

בנם של גיזה ופרופסור דן ירון, איתמר ז"ל, היה מ"מ בגדוד המ"כים של גולני כשנפל במלחמת יום הכיפורים בקרב על כיבוש החרמון. הוא חירף את נפשו והציל את חייליו הפצועים תחת אש צולבת ועל כך קיבל לאחר מותו את עיטור העז. החלל הריק, העולם שחרב והכאב האינסופי שנותר עם מותו, עוררו במשפחת ירון רצון עז לשמר את דמותו הצעירה והתוססת בתיעוד ובהנצחה. אולם "יזכור", שבתוך אתר ההנצחה של חטיבת גולני, עונה עבורם בדיוק על הצרכים האלה. בחדר הזיכרון הזה מסודרים 1,286 תיקים. תיק לכל חלל. לכל אחד מנופלי החטיבה ערכה עמותת גולני תיק ובו פרטיו האישיים של החלל, תמונות, קורות חיים, סיפורים, שירים, מכתבים וטקסטים שהמשפחה כתבה, אספה ועירפה כקובץ על יקירה. מפעל מרגש וחשוב לכל הדעות. גם לגבי יתר המרכיבים של אתר ההנצחה בצומת גולני אין לפרופסור ירון טענות. נהפוך הוא, גם הוא חושב שמורשת קרב היא דבר חשוב המחוה גורם הזדהות. אלא שירון לא נרגע עד היום מדבר אחד שקשור באתר ושמרתית אותו מכאן ועד הודעה חדשה. שמו בישראל: מסעדת 'מקרונלד'ס'.

בראשית שנת 1995 נפתחה בצמוד לאתר הנצחה בצומת גולני מסעדת 'מקרונלד'ס'. החיבור הזה של אתר בילויים עם אתר הנצחה צרם לחלק מהמשפחות השכולות, שבניהן מונצחים באתר, ופגע ברגשותיהן. ירון: "המבנה והמסעדה משופעים בסממנים אמריקאיים צורמים, סממנים ורעשניים, שאינם הולמים את רוח המקום. השתלטות שיקולים פרטיים עסקיים במקומות ציבוריים, לאומיים כמו אתר ההנצחה הזה, צריכה להדליק נורה אדומה, בעיקר בתקופה בה מדובר על ירידת המוטיבציה לשרת בצה"ל. חדירתם הבוטה של שיקולים כאלה לאתר הנצחה נתפסת על ידי כרחיקתם של ערכים חברתיים ולאומיים בסיסיים. מה רוצים כאן? שרוך המחר, במקום שיספוג ערכים של הנצחה, גבורה ומורשת קרב, יסופג את ערכי ה'מקרונלד'ס' וה'ביג-מק'?"

זמן קצר לאחר פתיחת המסעדה התארגנה קבוצה של משפחות ויוצאי החטיבה, בשם "שוחרי אתר גולני", שהמטרה ששמו לנגד עיניהם היתה להשיב לאתר ההנצחה את כבודו האבוד.

ירון: "לאחר סדרת פגישות שערכנו עם הנהלת 'מקרונלד'ס', משסברנו שלא נוכל למנוע את רוע הגזירה ולא יעלה בידינו להביא לידי כך שהמסעדה תעתיק את מקומה, התמקדה הקבוצה שלנו בדרישות שנועדו להצניע את הסממנים האמריקאיים מקרי העיניים. לאחר שפנינו לשר הביטחון דאז, יצחק רבין ז"ל, ביקר במקום בסוף אוקטובר 95' יוסי שריד, שהיה אז השר לאיכות הסביבה. בסיכום ביקורו הוא קבע כי צריך להיות ברור שהאתר הוא אתר גולני ולא אתר 'מקרונלד'ס'. את פרטי הסיכום הוא השאיר למגעים בין עוזריו, הנהלת 'מקרונלד'ס' וקבוצתנו".

פגישת הסיכום בין הצדדים התקיימה בפברואר 96' ובכך סיימה קבוצת "שוחרי אתר גולני" את פעילותה. לטענת הנהלת 'מקרונלד'ס', בוצעו כל הסעיפים אותם ביקשו קבוצת המשפחות השכולות ואשר נחתמו על ידי הצדדים במסמך הסיכום. ירון טוען לעומת זאת, שבאופן מעשי רק חלק מדרישות הקבוצה נענו, חלקן נדחו וחלקן בוצעו באופן מאכזב שהוא בבחינת לעג לרש. ירון: "בהוראת מע"צ הוסרו עמודי השילוט של 'מקרונלד'ס'. בהתאם לסיכום שהישגנו, הוקם תחתם שלט 'גולני' נאה. אבל בעיות אחרות נותרו על כנן: מסלול ה'דרייב אין' העובר ממש ליד גדר האתר, במרחק של כ-45 מטרים מהאנדרטה לזכר לוחמי תש"ח, נשאר כפי שהיה והגדר החיה, שניטעה על פי הסיכום כדי להצניע את מבנה המסעדה, היא גדר של עצים צעירים ונמוכים שאינם מסתירים דבר ואינם מפרידים בין שמחת 'מקרונלד'ס' לבין זכר הנופלים. היו צריכים לנטוע שם עצים מבוגרים וגבוהים. גם הפעולות ההיגייניות בוצעו באיחור ניכר. הערת מיכלי האשפה הגדולים של המסעדה, על כל הלכלוך המתלווה אליהם, נמשכה כשנה. השילוט הרעשני והאורות הצבעוניים עדיין נותרו כשהיו".

טענה נוספת שמעלה ירון כרוכה באי כשרותה של מסעדת 'מקרונלד'ס. ירון: "המסעדה אינה כשרה למרות שהיא בלעדית במקום וממוקדמת באתר לאומי. באתר ההנצחה מתקיימים טקסים ומסדרים של

"אנו זוכים לאהדה רבה"

תגובות

דיוד גלעם, מנהל אתר השריון בלטרון:

"התפישה שבבסיס אתר לטרון היא יצירת אתר חי ופעיל שמטרתו למשוך כמה שיותר אנשים וילדים לחזור ולפקוד את האתר יותר מביקור אחד, על מנת שזכר הנופלים יילוה ויחרט. יש לעשות הכל כדי שהדורות הנוכחיים והבאים יזדהו עם זכר הנופלים ועלינו לחנך על הערכים שלשמם נפלו. אני מאמין שכל עוד נדבר בהם ובמעשי גבורתם, נזכור. ברגע שנשים אותם ואת זכרם במקום שומם בקצה העולם, הם ישכחו ואם לא נחנך בתקופה של פעמי שלום, נשכח למה אנחנו כאן. החנות יפה ועדינה ונותנת למבקר לקחת איתו הלאה, על לוח ליבו, מזכרת שבאמצעותה יזכור את הנופלים. באמפי מתקיימים אירועים המלווים לעתים בהופעות של להקות ישראליות, אבל לא ניתן אישור להופעת להקה אלא אם היא בקונצנזוס הרחב של האהדה היהודית. אני אגה במה שעושים כאן. אין לזה אח ורע בעולם. עוד לא גמרנו את הפרוגרמה, רק שליש מהתוכנית בנוי. מכלול הזיכרון, לכשיסתיים, יהיה המרהיב והיפה בארץ. יהיה חדר זיכרון בו נזכיר את כל אחד מהנופלים, כך שתהיה מסגרת חיים לכל שם. יהיה כאן מכלול של פעילויות והילדים שיבואו ילמדו דברים נוספים השזורים בגבורה ובנפילה, כמו ניווטים ואהבת הטבע והארץ. רוב מי שפועל כאן הם הורים או אחים שכולים שנרתמים לעניין ועושים זאת בהתנדבות. זכותו של מייזלר להרגיש כך, אבל טענותיו הן היחידות ששמענו בכל שנות פעילותנו לעומת כל האהדה הרבה לה אנו זוכים מצד כל יתר המשפחות במשפחת השריון ובציבור כולו. אני מאמין שבסופ הדברים יובנו בראייה רב דורית ושמי שחושב אחרת יסכים עם הרוח שלנו".

ד"ר זאב דרורי, האוצר הראשי של הר איתן:

"שאלת המפתח היא איך לשזור בין הנצחת היחיד להנצחה כללית, חברתית, לאומית של מדינת ישראל. לעתים, נפילתו של היחיד מאבדת את משמעותה אם היא איננה חלק מהסיפור הכללי ההיסטורי. בהר איתן, נתיב הנופלים שזור בתוך מבני האתר למורשת וויכרון. בנתיב הזה ילך המבקר בין עמודי אבן גבוהים שעל כל אחד מהם מונצחים שמות 25 חללים. זה לא ספר טלפונים. בניגוד לקיר שמות בו מודגשת הכמות, בהליכה בין עמודים המרוחקים זה מזה יש מקום להתייחד בשקט, שהוא לפעמים העצקה הכי גדולה, ולהבין שאין מלחמה שמחה. באולם הזיכרון וההתייחדות יעלו בכל יום תמונותיהם ושמותיהם של הנופלים באותו יום בשנה. מכל מקום במוזיאון יראו מצד אחד את הזיכרון ומצד השני את התקוה לשלום. כשר רצה שהסיפור האישי יילוה את המבקר ישר מתחילת נתיב הנופלים אבל רוב הרעות מובילות לכך שהסיפור האישי יתחיל בתוך היכלי המוזיאון והגלריות שבו. על זה הוויכוח. באשר לביקורת על גודל הפרוייקט ותקציביו: אני שמח שיש עכשיו קונצנזוס שבשנת החמישים לא נלבין כספים ולא נשחרר אסירים אלא פעם אחת המדינה תרכין את הרגל והראש בפני הנופלים שלה, המשפחות והפצועים. אני רוצה שהמדינה תשלם פעם אחת ככסף ולא רק תקריב מס שפתיים ומילים נבובות למי שנתן ידו וחירף נפשו במלחמות למענה. 50 המיליון שהמדינה מתבקשת לתרום כסיוע הם סכום פעוט. זו בדיחה ביחס לגודל הנושא העומד על הפרק. משום מה, למגזרים הדתיים לא מעכבים הקצאת כספים. אני גם בעד להקצות תקציבים לאתרים החילייים. שכל אתר ישמור על הייחוד שלו אבל שהר איתן ישרת, במרכז, את יתר האתרים ושהעבודה תיעשה יחד, בשיתוף פעולה. כך יחסכו הרבה כספים. יצטרכו להקים ועדת הנצחה לאומית תחת אחריות שר הביטחון, שבראייה כוללת תסייע לכל האתרים".

עומרי סדן, בעלי רשת מקדונלד'ס בישראל:

"מסעדת מקדונלד'ס נפתחה כחלק לאחר שהיזמים שבנו אותה קיבלו את כל האישורים הנדרשים מהמועצה האזורית ומהוועדה המקומית להפעלת פונרך דרכים ושירותי דרך בצומת גולני. לא אנחנו אלה שבנינו אלא היזמים. אם מראש היתה ההלטה שלא מקימים מסעדה ליד אתר הנצחה, הייתי הראשון להוריד את הכובע ולכבד זאת. הדבר האחרון שאעשה זה להילחם על כך שבאתר ההנצחה תהיה מסעדה בכל מחיר. אבל אם החלט בחיוב, אז לא בא בחשבון שמסעדות אחרות תחיינה לגיטימיות ורק מקדונלד'ס לא. את זה אני לא מקבל בשום אופן. אין הבדל בין מקדונלד'ס לא חרים, אנחנו חברה ישראלית שהעובדים בה ישראלים. עם זאת, תגובתנו להורים השכולים שהגיעו אלינו חצי שנה לאחר פתיחת המסעדה, לא היתה שלילית. למרות שמוזר היה שבמשך כל חודשי הבנייה הם שתקו והתעוררו רק לאחר שהמסעדה נפתחה, היינו מוכנים לפיתרונות סבירים והלכנו לקראתם בכל מה שביקשו. הכל ביצענו על פי הוראת ארכיטקט האתר, גם את שתילת העצים. קיים הסכם החתום על ידי קבוצת המשפחות ועל ידינו, וגם מנהל העמותה בירך אותנו עליו. ההסכם מבהיר כי ביצענו את כל דרישותיהם ועמדנו בכל הסעיפים. לכן גם יתר המשפחות סיימו את מאבקן. רק משפחת ירון, למרות שהיא חתומה על המסמך, ממשיכה להילחם. אני לא בא אליהם בטענות ולא רוצה לפגוע בהם, אני רק חושב שצריך לדעת גם מתי להפסיק".

בני גרסנקל, ראש המועצה האזורית גליל תחתון: "שההורים השכולים ימשיכו להצביע עלי באצבע. עניין המסעדה נדון בעשרות פגישות ומקרים. היה סיכום עם יוסי שריד, שהיה אז השר לאיכות הסביבה, ובזה נגמר העניין. יותר מזה אני לא מוכן להגיב".

חטיבת גולני המסתיימים במפגשי החיילים עם המשפחות, והמשפחות הדתיות אינן יכולות ליהנות משירותי המסעדה במקום. רק לאחרונה, ואחרי לחצים רבים, החלו לרון בהקמת מחלקה כשרה במסעדה.

"מבחינה ציבורית, יש לי גם טענות קשות מאוד המופנות כלפי המועצה האזורית גליל תחתון, שהיתה הקובעת לגבי הנעשה באתר וסביבתו ובחרה שלא לשתף ולערב בכך את נציגי המשפחות. הקמת המסעדה אושרה על ידי הרשויות, כשתהליך האישור כולו לקה באטימות. מתכנני המסעדה והרשויות לא דאגו ליידע בכך את נציגי המשפחות השכולות ונמנעה מאיתנו האפשרות להתנגד למי קומה ולאופייה".

"אשתי ואני פנינו למשרד הביטחון ולמשרד הפנים בבקשה לשנות את המצב הקיים ולהפוך את האתר ל'אתר הנצחה ממלכתי', הכפוף למשרד הביטחון ולתקציביו. כך גם יקבע משרד הביטחון את הדרכים להפעלת האתר ואת אופי פונרך הדרכים הסמוך למנת ועדה ציבורית בעלת מעמד סטטוטורי, שתפקח על ניהול המקום במסגרתו הנוכחית ותפקח על התקציב ועל תוכניות הפיתוח של האתר וסביבתו".

פרופ' ירון אינו מתכוון להשלים עם המצב ולנוח ממאבקו. מלבד ההצעות שהפנה למשרד הביטחון ולמשרד הפנים, פנה שוב לאחרונה לח"כ יוסי שריד, וזה שב והבטיח, לדברי ירון, שיפעל למציאת פיתרון. ירון אף פנה לחברי ועדת חוץ וביטחון בכנסת, ולדבריו, מרביתם השיבו לו בצורה חיובית. כרגע, הוא ממתין לטיפולה של ועדת המשנה של ועדת חוץ וביטחון בנושא ומעבר לכך, הוא פשוט מקווה שישנם עוד כמה ערכים שהחברה הישראלית בכל זאת תהיה מוכנה להילחם עליהם ולא תיתן להם להיקבר חיים.